

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ความหมาย

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self - directed Learning) เป็นกระบวนการซึ่งผู้เรียนมีความริเริ่มในการวิเคราะห์ และตัดสินใจว่าต้องการเรียนรู้สิ่งใด หลังจากนั้นจะกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ รวมทั้งการระบุถึงวิธีการค้นคว้าที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ จนกระทั่งสุดท้ายผู้เรียนสามารถตรวจสอบ-ทบทวนถึงผลสัมฤทธิ์และความสำเร็จในการเรียนของตนเองได้ (Knowles. 1975)

คุณลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ต้องพิจารณาเชื่อมโยงกับคุณลักษณะต่างๆ ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนและกระบวนการเรียนได้แก่

1. สามารถเพิ่มความรับผิดชอบให้กับผู้เรียนแต่ละคนในการตัดสินใจทุกขั้นตอน รวมทั้งสามารถควบคุมตนเองให้มีความมานะบากบั่นต่อการเรียนรู้
2. การนำตนเองได้ถือว่าเป็นคุณลักษณะดีที่สุดในตัวบุคคลทุกคน สามารถนำไปใช้ได้ในทุกสถานการณ์ของการเรียนรู้
3. การนำตนเองได้นั้น ไม่จำเป็นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นโดยอยู่ห่างไกลจากผู้อื่น สามารถเรียนรู้ในท่ามกลางผู้อื่นได้
4. ผู้เรียนโดยการนำตนเองจะสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ จากความรู้และทักษะในสถานการณ์หนึ่งไปสู่สถานการณ์อื่นๆ ได้
5. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรทั้งหลาย เช่น การอ่านด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการเข้ากลุ่มเพื่อ

ทบทวนความรู้ การฝึกปฏิบัติงานกิจกรรมการเขียนเพื่อรายงานผลการเรียน เป็นต้น

6. บทบาทของครู-ผู้สอนที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นสิ่งที่สามารถดำเนินการได้ เช่น การสนทนากับผู้เรียน การเสนอแนะแหล่งและสื่อการเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้ การส่งเสริมการคิดอย่างพินิจพิเคราะห์ เป็นต้น

7. สถาบันการศึกษาจำนวนมากพยายามหาทางสนับสนุนวิธีการศึกษาด้วยตนเองผ่านการเรียนรู้ระบบเปิด (open learning) ส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล เปิดสอนรายวิชา และการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ

พัฒนาการด้านความคิด

ในสังคมทั้งตะวันตกและตะวันออก ต่างคุ้นเคยกับคำว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองมาช้านาน แต่ยังไม่มีการนำแนวความคิดนี้มาทำการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มาในช่วงต้นของคริสต์ศักราชที่ 1980 ในวงการการศึกษาผู้ใหญ่ และศึกษานอกระบบ ได้หยิบยกเรื่องนี้มาศึกษาอย่างจริงจัง แล้วพัฒนาแนวความคิดเรื่อง “การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง” ขึ้นมา ทำให้มีลักษณะเป็นวิชาการมากขึ้น มีทฤษฎีและหลักการที่เป็นระบบ มีแนวทางที่ชัดเจนสำหรับนำไปใช้ในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้รับการสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าในภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา และได้นำไปใช้ในหน่วยงานที่ให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนหลายองค์กร เช่น ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่สถาบันพัฒนาอาชีพ โรงเรียน

ชุมชน สถาบันการศึกษาระบบเปิด และการศึกษาบางหลักสูตรในมหาวิทยาลัยทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา

ในปัจจุบัน การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ยังถือว่าเป็นนวัตกรรมที่ยังต้องทำการศึกษาวิจัยให้มีความชัดเจน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างจริงจังมากขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้นมีประวัติความเป็นมา ตั้งแต่ยุคของปรัชญาเมธีชาวกรีก เช่น โซเครตีส พลาโตและอริสโตเติล ตลอดจนในบางประเทศที่ถูกปกครองในยุคล่าอาณานิคม เช่น ในทวีปแอฟริกาหรือเอเชีย ตลอดจนในทวีปอเมริกา ทั้งนี้เป็นเพราะการขาดแคลนการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบให้แก่ประชาชนในประเทศดังกล่าว จึงก่อให้เกิดความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องหาทางเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง อย่างไรก็ตามถ้าจะกล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างเป็นทางการ ก็จะมีเริ่มในศตวรรษที่ 19 ในสหรัฐอเมริกา โดยที่ได้มีการบันทึกและสนับสนุนการศึกษาด้วยตนเอง (self-education) ของประชาชนจำนวนมาก ส่วนในประเทศอังกฤษก็มีผู้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ “Self-Help” เพื่อให้กำลังใจและสนับสนุนการพัฒนาตนเองของผู้เรียน

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้เป็นประเด็นหลักของการวิจัย โดยที่งานริเริ่มในเรื่องนี้เกิดจากการศึกษาวิจัยของ ซีริล ฮูล (Cyril O. Houle) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จำนวน 22 คน เขาได้จำแนกเหตุผลของการเข้ามาเรียนของผู้ใหญ่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538 : 8)

1. มุ่งหวังเอาผลการเรียนไปใช้ประโยชน์ (goal - oriented) ผู้เรียนต้องการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพ ไปใช้แก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงการทำงานที่ปฏิบัติอยู่ การได้รับวุฒิปริญญาบัตรหรือปริญญาบัตรในสาขาวิชาที่เรียน สามารถทำให้เขาบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

2. มุ่งหวังกิจกรรมการสังคม (activity - oriented) ผู้เรียนมีความต้องการได้พบเพื่อนใหม่ ได้รู้จักผู้คนมากขึ้น และมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมที่มีขึ้นในสถาบันการศึกษาผู้ใหญ่

3. มุ่งหวังทางด้านความรู้ (learning oriented) ผู้เรียนจะมีความมุ่งมั่นที่จะได้รับความรู้ความเข้าใจ (knowledge) เนื้อหาวิชานั้นจริงๆ ตลอดจนต้องการมีความชำนาญและทักษะต่างๆ ในเนื้อหาวิชาตามที่ตนเองสนใจ

ผู้เรียนในกลุ่มสุดท้าย จะเป็นผู้เรียนที่มีความเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูง นักวิจัยชาวแคนาดาชื่อ อัลเลน ทัพ (Allen Tough) แห่งภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยโตรอนโต ซึ่งเคยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาเอกภายใต้การให้คำปรึกษาของฮูล ได้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อย่างเป็นระบบ ภายหลังได้เขียนหนังสือเพื่อเสนอผลการศึกษาในเรื่องนี้ชื่อ “The Adults’ Learning Projects”

วิถีทางที่เป็นประโยชน์สำหรับเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนนับเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าสูงยิ่งในทุกๆ สังคมมนุษย์ อย่างไรก็ตามนักการศึกษาผู้กำหนดนโยบาย เจ้าของกิจการ ตลอดจนคนธรรมดาสามัญ ต่างก็ประสบปัญหาว่าในการเรียนตามหลักสูตรของสถาบันการศึกษานั้น ไม่สามารถสนองความต้องการส่วนบุคคลได้อย่างครบถ้วน จำเป็นต้องมาศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองจากภายนอกโรงเรียน รวมทั้งได้ตระหนักว่าในบางเนื้อหาเราสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างได้ผลดีกว่าการเรียนในโรงเรียนด้วยซ้ำ

จากระบบการศึกษาปัจจุบัน ได้มีการนำสื่อเทคโนโลยี และระบบจัดการใหม่ๆ มาใช้ เช่น การศึกษาระบบทางไกล การศึกษาระบบเปิด โครงการศึกษาอิสระ เป็นต้น กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่นำแนวความคิดของการเรียนด้วยการนำตนเองมาใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างดี

นักวิจัยหลายๆ ท่านได้แสดงให้เห็นว่า การให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนด้วยตัวเอง เป็นวิธีการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการแสวงหาความรู้และทักษะใหม่ๆ ดังตัวอย่างจากลูกจ้างในที่ทำงาน (workplace employees) ซึ่งมีภาระหน้าที่การงานยุ่งมาก เขาก็สามารถแบ่งเวลาเพื่อการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นตามความสะดวกของตนเองในลักษณะการศึกษาด้วยตนเอง (self-study) หรือคนงานทางด้านเทคนิคซึ่งจะต้องยกระดับ (upgrade) ความรู้ ก็เข้าไปหาข้อมูลใหม่ๆ ได้จากศูนย์ข้อมูล (resource center) ด้วยตัวของเขาเองในเวลาที่เหมาะสมและเหมาะสม

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

เนื่องจากเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับความสนใจจากนักการศึกษาจำนวนมาก แต่ก็มีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ข้อคิดและเสนอข้อโต้แย้งในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. บรูคฟิลด์ (Brookfield, 1988) ได้นำเสนอทวิเคราะห์จำนวนมากเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เช่น การมีอคติและการเข้าครอบงำความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจากนักการศึกษาผู้ใหญ่บางคน นอกจากนั้นแล้วยังมีปัญหาคาดพื้นฐานทางทฤษฎีที่เหมาะสมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง บรูคฟิลด์ยังให้ข้อเสนอแนะว่าการวิจัยในสาขานี้ส่วนมากจะวิจัยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพวกผิวขาวที่มีฐานะเศรษฐกิจระดับกลางเท่านั้น และเขายังเห็นว่าการวิจัยทางด้านนี้มีเฉพาะการวิจัยเชิงปริมาณเป็นส่วนมากในระยะแรก ตรงกันข้าม H.B. Long กลับพบว่างานวิจัยทางด้านนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)

2. กุกลีเอลมีโน (Guglielmino, 1977) ได้นำเสนอ แบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale : SDLRS) และ ได้มีผู้นำไปใช้เพื่อการวิจัย

เรื่องการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นจำนวนมาก แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเครื่องมือวิจัยที่ไม่สามารถจะนำไปใช้ได้กับกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม เนื่องจากไม่มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงที่เหมาะสมรวมทั้งกรอบแนวคิดและวิธีการวัดยังมีข้อบกพร่องบางประการ อย่างไรก็ตามกุกลีเอลมีโนและคณะ ก็ได้เขียนบทความชี้แจงกับบรรดานักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับแบบวัด “SDLRS” นี้ โดยยอมรับว่าเป็นเครื่องมือการวิจัยที่มีข้อจำกัดบางประการในด้านของการนำไปวัดกับคนกลุ่มใด และวิธีการนำไปใช้ แต่เขาก็พยายามชี้แจงว่า ถ้าหากนำไปใช้อย่างเหมาะสมก็เป็นการช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองยิ่งขึ้น เมื่อได้มีการพัฒนาเครื่องมือวิจัยเพิ่มขึ้นอีกในอนาคตก็จะช่วยให้การสอบวัดในเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

3. แคนดี (Candy, 1991) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต้องอยู่ในสภาพหยุดนิ่งและจมนุ่มอับไปชั่วขณะ เป็นเพราะการขาดแนวคิดทางทฤษฎีที่สอดคล้องกันนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความสับสนในด้านนิยามศัพท์และความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเกิดจากการใช้รูปแบบในการวิจัยที่ยังไม่เหมาะสม

แนวโน้มของการวิจัยด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

1. แนวโน้มของการวิจัย จากการวิจัยด้วยเทคนิค เดลฟาย (Delphi) สามารถพบปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกันภายใน 3 ประเด็นสำคัญ (Confessore and Confessore, 1992) คือ

1) ความเป็นไปได้ของการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนี้ เหมาะสมกับการฝึกอบรมพนักงานในด้านอุตสาหกรรมโรงงานอย่างมาก

2) ช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและการศึกษาทางไกล

3) นักวิจัยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นในองค์ประกอบ ด้านสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะการให้คำอธิบายทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางด้านสังคม ทางด้านจิตวิทยา ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทั้งสิ้น

2. ประเด็นของการวิจัย แม้ว่าจะได้มีผู้ทำการวิจัย การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไปแล้วเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีประเด็นสำคัญๆ ที่ควรได้นำไปสู่กระบวนการวิจัย ดังนี้

1) การวิจัยเพื่อค้นหาว่าองค์กรต่างๆ และ นักการศึกษาจะสามารถช่วยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ทั้งนี้โดยไม่ไปละเมิด (รบกวน) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนควรจะได้รับ的帮助เหลืออย่างไร การตั้งคำถามเชิงพินิจพิเคราะห์ การสะท้อนกลับสิ่งที่ผู้เรียนกำลังเรียนอยู่

2) การวิจัยเพื่อค้นหาความสำคัญของการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในโครงการการศึกษาทางไกล

3) การออกแบบการวิจัยและวิธีการวิจัยเพื่อให้ทราบ ถึงสมรรถวิสัยที่จำเป็นของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการพัฒนาสมรรถวิสัยเพื่อการเรียน คุณภาพของแหล่งทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

4) วิธีการตรวจสอบและรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ (มาตรฐาน) ของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

5) บทบาทที่เหมาะสมสำหรับนักการศึกษา และสถาบันของการศึกษาในการมีความสัมพันธ์ต่อผู้เรียน เพื่อช่วยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่เหมาะสม

6) วิธีการประเมินผลผู้เรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนา วิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองให้มีคุณค่าและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์

บรรณานุกรม

- สุวรรณ วัฒนวงศ์. จิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.
- _____. การวิจัยและประเมินผลการศึกษาผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2542.
- Brockett R.G., and R. Hiemstra. **Self - directon in Adult Learning : Perspectives in Theory, Research, and Practice.** London : Routledge, 1991.
- Brookfield, S.D. **Understanding and Facilitating Adult Learning : a Comprehensive Analysis of Principles and Effective Practices.** San Francisco : Jossey - Bass, 1986.
- Candy, P.C. **Self - direction for Lifelong Learning : A Comprehensive Guide to Theory and Practice.** San Francisco, California : Jossey - Bass, 1991.
- Confessore. G.J. and S.J. Confessore **In search of Consensus in the study of Selfdirected learning.** in : Long H B (ed.) 1992.
- Guglielmino, L.M. **Development of the Self - directed learning readiness scale.** (Doctoral dissertation, University of Georgia) **Dissertation Abstracts International.** 1978 38 : 6467 A, 1977.
- Hiemstra, R. (ed.) **Creating Environments for Effective Adult Learning. New Directions for Adult and Continuing Education,** No. 50. San Fransisco, California : Jossey - Bass, 1991.
- Knowles, M.S. **Self - directed Learning : A Guide for Learners and Teachers.** Chicago : Association Press, 1975.
- Tuijnman, A.C. (ed.) **International Encyclopedia of Adult Education and Training.** 2 nd. ed. Oxford, U.K. : Pergamon, 1996.